

УДК 330.161:330.831:330.834:330.837

Смесова В.Л.*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки
Українського державного хіміко-технологічного університету*

ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ У ПРАЦЯХ ПРЕДСТАВНИКІВ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ І РАНЬОГО НЕОЛІБЕРАЛІЗМУ

Досліджена еволюція системи поглядів економістів щодо формування та реалізації інтересів економічних акторів. Розкриті концептуальні положення представників інституціоналізму і раннього неолібералізму щодо об'єктів, суб'єктів, чинників, механізмів регулювання, характеру відтворення економічних інтересів. Розроблено основні характеристики інтересів економічних акторів господарства першої половини ХХ ст. відповідно до мети, структури, результатів і ступеня реалізації, характеру прояву, способів вирішення конфліктів, мотивів тощо.

Ключові слова: відтворення, економічна думка, економічна поведінка, економічний інтерес, інституціоналізм, інтерес, неолібералізм.

Смесова В.Л. ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ИНТЕРЕСЫ В ТРУДАХ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗМА И РАННЕГО НЕОЛИБЕРАЛИЗМА

Исследована эволюция системы взглядов относительно формирования и реализации интересов экономических акторов. Раскрыты концептуальные положения представителей институционализма и раннего неоллиберализма относительно объектов, субъектов, факторов, механизмов регулирования, характера воспроизводства экономических интересов. Разработаны характеристики интересов экономических акторов хозяйства первой половины ХХ в. в соответствии с целями, структурой, степенью реализации, характером проявления, способами решения конфликтов.

Ключевые слова: воспроизводство, экономическая мысль, экономическое поведение, экономический интерес, институционализм, интерес, неоллиберализм

Smiesova V.L. ECONOMIC INTERESTS IN THE WORK OF REPRESENTATIVES OF INSTITUTIONALISM AND EARLY NEOLIBERALISM

The evolution of the system of views on the formation and realization of the interests of economic actors is investigated. Conceptual positions of representatives of institutionalism and early neo-liberalism are revealed with respect to objects, subjects, factors, regulatory mechanisms, the nature of reproduction of economic interests. The characteristics of the interests of economic actors in the economy of the first half of the 20th century have been developed in accordance with the goals, structure, degree of implementation, the nature of manifestation, ways of resolving conflicts.

Keywords: reproduction, economic thought, economic behavior, economic interest, institutionalism, interest, neoliberalism

Постановка проблеми. Експлікація дій окремої людини, домогосподарства, фірми, держави відкриває можливості для розширення наукових уявлень щодо розвитку господарської системи у той чи інший історичний відрізок часу, у тих чи інших економічних умовах. Ефективність функціонування будь-якої економічної системи передусім визначається інтересами, мотивами, волею, прагненнями та усвідомленою поведінкою економічних акторів. Пізнання специфіки економічних інтересів має не тільки прикладне, а й передусім наукове значення. Виявлення споріднених та схожих рис у прагненнях акторів на тих чи інших відрізках розвитку світового господарства і одночасно викарбування особливого, неповторного, ідентичного у їхній характеристиці доповнює теорію економічних інтересів, яка почала активно розвиватися з першої половини ХХ ст.

Проведений нами **аналіз досліджень і публікацій** показав, що проблематика економічних інтересів була предметом наукових досліджень значної кількості українських та російських науковців. Так, роботи О. Діденко [1], А. Скворцова [2], Н. Чернецової [3] присвячено науково-методичним підходам до дослідження сутності поняття «економічний інтерес», водночас П. Канапухін [4], В. Геєць, В. Голіков, Б. Кваснюк [5], Н. Новікова [6] розглядали напрями державного регулювання та механізми реалізації економічних інтересів в економічному середовищі, методи оцінки економічних інтересів. Дослідження певних аспектів методології та генезису теоретичних уявлень науковців щодо

економічних інтересів проводили Н. Чернецова [3], Л. Антошкіна [7].

Водночас еволюція теорії економічних інтересів, розвиток економічних поглядів на предмет відтворення інтересів економічних акторів є недостатньо вивченими та потребують подальшого теоретико-методологічного аналізу. Метою статті є поглиблення наукових знань у сфері генезису теорії економічних інтересів представниками інституціоналізму та раннього неолібералізму з урахуванням специфіки розвитку господарства.

Виклад основного матеріалу. У першій половині ХХ ст. революційні науково-технічні зміни сприяли розширенню виробництва, що прискорило реалізацію економічних інтересів власників великого капіталу. Посилення монополізації, концентрації виробництва та централізації капіталу привело до обмеження доходів дрібних підприємців, доходів робітників, що мало наслідком поглиблення протиріч інтересів економічних суб'єктів. Перша світова війна, післявоєнні революції, занепад системи золотого стандарту, криза 1920–1921 рр. стали серйозними потрясіннями та випробуванням для індустріального господарства ринкового типу. У 30-х рр. ХХ ст. надмонополізація економіки привела до страшної економічної катастрофи – Великої депресії, яка беззаперечно довела, що в кризових умовах ринкові інструменти регулювання є неадекватними і ціновий механізм не можна вважати безумовним важелем гармонізації економічних інтересів. Зазначені економічні події, на наш погляд, червоною ниткою проходять в економічних поглядах представників інституціоналізму і раннього неолібералізму.

Інституціоналізм, зародження якого відбулося на межі XIX – XX ст., а як напрям економічної думки – у 20–30 рр. XX ст., піддав значній критиці погляди класичної та неокласичної шкіл за ортодоксальність трактування індивіда як «економічної людини», порядок дій якої є статичним. Натомість вчені цього напрямку запропонували розглядати економічні інтереси під призою впливу на життя людини різноманітних чинників природного, економічного та загалом соціального походження, їх постійного генезису на основі використання міждисциплінарного підходу та історико-генетичного методу. На думку інституціоналістів, прояв втілених в інститутах біологічних закономірностей розвитку, способів господарювання, мислення, традицій, звичаїв людей віддзеркалюється в їхніх економічних інтересах. Одночасно першість вчені віддавали загальнонаціональним, а не індивідуальним економічним інтересам.

У праці Т. Веблена «Теорія дозвільного класу» висунуто підхід до обґрунтування змісту економічних інтересів через розуміння соціальних інституцій, психологічних мотивів і факторів, які чинять вплив на поведінку людини як учасника господарського життя. Соціальні інститути трактуються ним як «особливі способи існування суспільства, які утворюють особливу систему суспільних відносин» [8, с. 200]. Економічні інтереси реалізуються на основі використання сил навколишнього середовища та способів здійснення господарського життя, нагромаджених у минулому попередніми поколіннями, втілених у соціальних інституціях [8, с. 204]. Такими рушійними силами вчений вважає сукупність мотивів, інстинктів, стимулів, прагнень, спонукань людини. Серед них Веблен виділяє «інстинкт майстерності», мотиви багатства та грошового суперництва, споживання, прагнення до престижу і комфорту, соціального статусу, звички та демонстративності в економічній поведінці тощо.

Згідно з поглядами вченого мотиви та інстинкти, якими керується людина у процесі господарської діяльності, виникають як результат її розумової діяльності, а не простого існування як живої, природної істоти. Відповідно реалізація економічних інтересів здійснюється людиною усвідомлено на основі «схильності до цілеспрямованої діяльності» та зусиль, «які ведуть до більш достовірного прояву накопиченого багатства» [8, с. 81, 82]. З позиції Веблена «грошовий успіх» – «загальноприйнята мета усілякої дії» [8, с. 81]. Таким чином, прагнення до реалізації економічних інтересів як осмислена цілеустановка діяльності людини зумовлює формування та вибір нею засобів споживання і нагромадження. Одним із перших Веблен підійшов до визначення змісту відтворення економічних інтересів людиною. Вчений зауважив, що наявна «тенденція до перетворення наявного грошового рівня у відповідний момент для нового збільшення багатства, а це висуває новий рівень достатку і нову розстановку сил між добробутом своїх сусідів і своїм власним» [8, с. 79–80]. На початковому етапі незадоволеність рівнем свого доходу створює систему економічних прагнень людини, її економічний інтерес. Втілення та задоволення первинного економічного інтересу породжує формування нового інтересу до більш високого рівня доходу, що відповідає «престижній грошовій нормі певного суспільства» чи певного прошарку населення. Кругообіг буде постійно відтворюватися, оскільки індивід ніколи не буде задоволений станом, щоб не прагнути його поліпшити порівняно з іншими.

На основі дослідження соціальних інститутів Веблен робить аргументоване зауваження, що інститут дозвільного класу «затримує розвиток суспільства» [8, с. 212–213] загалом та впровадження нововведень в економічне життя зокрема, створює непристосованість суспільства до реальної економічної дійсності. Розвиток суспільства засновано на загальноколективному інтересі у виробничій ефективності та відсутності «егоїзму». Інтерес же кожного окремого індивіда є раціональним, заснованим на прагненні до збільшення доходу – «економічна людина», чий єдиним інтересом є свій власний, а єдиною людською рисою – розважливості, для сучасного виробництва некорисна [8, с. 241]. Відповідно Веблен окреслює зіткнення та конфлікт економічних інтересів суспільства та індивіда, «несумісність» їхніх прагнень. Імпульси до виникнення зазначеного конфлікту створюють соціальні інститути. Т. Веблен прагнув показати, що досягнення певного суспільного положення дає людині імпульс до активізації її науково-технічної діяльності, ініціативності в реалізації колективних інтересів, постійного руху у процесі господарської діяльності на противагу «стійкості природного порядку» панівної концепції класиків. Згідно з поглядами Веблена, прихильника соціально-психологічного напрямку інституціоналізму, спосіб життя людини визначається, з одного боку, традиціями та звичками, що вимагає певної відповідності цим усталеним соціальним установкам та характеризується дією «закона демонстраційного марнотратства» та «закона соціального статусу». З іншого – все новими вимогами суспільного життя, відповідність яким створює потребу в грошових коштах для їх задоволення та активної участі в економічній діяльності [8, с. 80, 206]. Боротьба зазначених економічних сил породжує конфлікт інтересів. Вченим протиставляються економічні інтереси власників фінансового і підприємницького капіталу, орієнтовані тільки на безмежне зростання прибутку, з суспільними інтересами, заснованими на зростанні промислового виробництва та задоволенні суспільних потреб у благах. Можливість участі в реалізації суспільних інтересів шляхом інвестицій у новітні технології та винаходи, виробництво нових і перспективних продуктів, притаманна власникам капіталу, Вебленом не допускалася.

Одночасно слабким місцем теорії Веблена є позиція, згідно з якою інтереси робітників промислового виробництва, а також «технічних спеціалістів» (пізніше названих Геллбрейтом «технократією») отожднюються із загальними інтересами суспільства. Зазначені економічні агенти, як і інші учасники господарства, здійснюють діяльність, спрямовану на отримання вигоди, зайняття високооплачуваної посади, досягнення інших успіхів. Отже, їхні економічні інтереси не співпадають із суспільними.

Дж. Р. Коммонс, який вважається основоположником соціально-правового напрямку інституціоналізму, визначив поняття «інститут» як колективну дію з контролю, звільнення і розширення індивідуальної дії. Відповідно контроль дій одного індивіда завжди виражається і повинен виражатися у вигоді (збитку) для іншого (інших) [9, с. 70]. Тобто в учасників зазначеної діяльності наявні потенційні економічні інтереси, очікування щодо отримання певного економічного статусу, економічної свободи, власності, вираженої в правах, тощо. Спочатку відбувається оцінювання економічних інтересів, тобто «зважування їх порівняльної важливості» [10, с. 151], зіставлення індивідом визначених ним порівняльних

цінностей – вигід та обтяжень обмеженості ресурсів. Реалізація економічних інтересів індивіда здійснюється шляхом власного або примусового вибору між певними економічними альтернативами на основі виконання (безпосереднє застосування економічної влади), ухилення (спрямування влади лише в чітко визначеному напрямі) й утримання (унікнення вибору) [9]. Кожен індивід, який приймає участь у трансакції, обирає для себе або кращу з економічної позиції альтернативу, або як мінімум уникає гіршої. Останнє, згідно з Коммонсом, утворює більший рівень кореляції суперницьких інтересів (єдність економічних інтересів). Менший рівень узгодженості економічних інтересів викликає соціальний конфлікт [10, с. 57].

На основі міждисциплінарного підходу і відповідного визначення предмета етики, економічної науки та юриспруденції Коммонс з'ясував предмет інституційної економіки як синтез науково-методологічних принципів зазначених наук. Згідно з поглядами вченого інституційна економіка здійснює оцінку поведінки людини у процесі здійснення трансакцій, джерелом якої є конфлікти інтересів, що регулюються на основі аналізу моральних (колективної думки, норм), економічних (прибутку та збитків), юридичних (силового примусу) санкцій. На основі обґрунтування економічного змісту трансакцій вчений визначив із них ті, в результаті яких існує конфлікт економічних інтересів: трансакції, засновані на конкуренції, дискримінації, економічній владі, встановленні діючих правил [9]. Відповідно у процесі трансакцій виникають соціально-економічні відносини між економічними агентами – відносини конфлікту, залежності (взаємозв'язку конфліктів) та наказу (вирішення конфлікту на основі угоди). «Учасники конфлікту інтересів залежать один від одного через взаємне відчуження і присвоєння того, що хоче інша сторона, але чим не володіє» [9, с. 75]. Піддаючи критиці класичні та неокласичні твердження про гармонійність економічних інтересів, Коммонс доходить висновку, що «в дійсності конфлікт інтересів перетворюється в джерело реально можливої взаємності і впорядкованих очікувань щодо власності і свободи» [9, с. 75]. Останнє означає, що зіткнення економічних інтересів є потенційними очікуваннями результату колективної трансакції, реалізація яких відбудеться у майбутньому – можливих прибутків, прав власності, можливого споживання (нагородження), виробництва, обміну товарів, надання послуг тощо. Основним дієвим засобом вирішення конфліктів економічних інтересів Коммонс вважає закони, правовий контроль за дотриманням господарських зобов'язань, встановлення правил гри для економічних агентів. Тим самим уроріз із уявленнями попередників вчений відкидає суперечки між класами як основну причину зіткнення економічних інтересів у процесі суспільного виробництва і можливість їх силового усунення. Натомість наполягає на неминучості, апріорності наявних конфліктів економічних інтересів як наслідку поліфункціональної взаємодії економічних суб'єктів у господарській системі та їх нормативному врегулюванні.

Таким чином, сполучення етичних, економічних, правових норм у господарському житті є основою вирішення конфліктів інтересів економічних агентів, що виникають у результаті їхніх колективних дій. Наукова рефлексія інституціоналістів дала змогу додати новий підхід до аналізу економічних інтересів шляхом міждисциплінарного аналізу психологічних, економічних, юридичних та інших соціаль-

них аспектів поведінки індивіда, а також впливу на нього соціально-економічних інститутів. Зазначене дало змогу поглибити уявлення щодо цілей, мотивів, об'єктів економічних інтересів індивіда та суспільства, знайти зв'язок між теоретичними та практичними аспектами економічних інтересів.

У 30 рр. ХХ ст. виник неолібералізм як самостійна система поглядів, що ґрунтується на пріоритеті умов для необмеженої вільної конкуренції на основі визначеного втручання держави в економічні процеси. Представники нової австрійської школи Л. фон Мізес та Ф. фон Хайек визначили основні риси індивідуалістичної поведінки людини на основі механізму економічного порядку. Основою наукового аналізу Мізеса стали універсалізм та методологічний апіоризм, засновником якого його вважають. На базі зазначених методологічних підходів вчений обґрунтував напрям дослідження соціальної та економічної поведінки індивіда – «загальну теорію людської діяльності – праксіологію». Основними умовами людської діяльності Мізес називає дії, волю, занепокоєння, мотиви, очікування, що «цілеспрямована поведінка здатна усунути або принаймні пом'якшити відчуття неспокою» [11, с. 16,17]. Вчений прийшов у своїх висновках від моделі *homo sapiens* (людини розумної) до моделі *homo ad ens* (людини діючої). У своєму економічному бутті людина діюча, так само, як і інші люди, діє у власних інтересах, пристосовує свою поведінку до поведінки інших. Реалізація її інтересів залежить від вміння спрогнозувати результат власної діяльності. Досліджуючи морфологічну сутність людської та економічної діяльності, цілі існування та мотиви поведінки індивіда, Л. Мізес визначив сутність економічних інтересів людини, які пов'язував з отриманням певної вигоди або уникненням певних витрат, «поліпшенням умов свого існування» на основі вибору засобів їх задоволення. Серед основних форм економічних інтересів Мізес виділяє: у капіталіста – прибуток та багатство, у робітника – заробітну плату, у власника ресурсів – ренту, процент, дивіденди тощо [11].

На вершину піраміди Мізес зводить дії, бажання, мотиви та економічні інтереси індивіда, які стають рушійною силою реалізації інтересів груп, об'єднань, суспільства. «Суспільство є продуктом людської діяльності, тобто людського прагнення до усунення, наскільки це можливо, будь-якого занепокоєння» [11, с. 138]. Відповідно верховенство індивідуалізму проявляється як у прагненні людини до максимізації економічної вигоди, так і у суспільному співробітництві з іншими для поліпшення умов існування. Економічну теорію вчений-економіст трактує як теорію людського вибору «не лише між матеріальними предметами та послугами», а між усіма людськими цінностями [11, с. 7]. У зв'язку з цим будь-який вибір людини, навіть той, що здається на перший погляд ірраціональним, згідно з «праксіологічними» уявленнями Мізеса є економічним, соціальним та одночасно раціональним результатом розумового обдумування. Отже, економічна наука вивчає раціональний вибір індивіда та його результати («проблеми істини та визначеності»), не володіючи при цьому можливостями його передбачення. Л. Мізес впровадив ієрархічну систему чинників, які комплексно та агреговано впливають на механізм реалізації економічних інтересів суб'єктів (час, невизначеність, ринок, споживчий попит, конкуренція, монополні ціни, інституційні умови). Наріжним каменем зазначеної системи є зміни у часі – «діяльність спрямована на зміну і тому знаходиться в потоці часу» [11, с. 95].

Таким чином, реалізація економічних інтересів постійно спрямована на зміни у майбутньому, які сприятимуть докорінному поліпшенню умов існування та діяльності порівняно з поточним станом суб'єкта, удосконалення методів, способів та інструментів господарювання, пошук ефективних шляхів розподілу грошових потоків. Не можна не погодитися із висновками Л.Н. Русакової, що зазначені чинники одночасно посилюють асиметрію інтересів господарюючих суб'єктів [12]. Дійсно, під їхнім

впливом загострюється боротьба між економічними суб'єктами, спрямована на завоювання споживчого попиту, витіснення та заміщення конкурентів, отримання домінуючого положення на ринку, переважності з боку держави, що поглиблює суперечності інтересів.

Отже, система зазначених чинників, по-перше, стає рушійною силою відтворення економічних інтересів кожного окремого суб'єкта та одночасно всієї національної економіки, по-друге, стимулює

Таблиця 1

Економічні інтереси у процесі генезису у першій половині ХХ ст.*

Характеристики		Господарство першої половини ХХ ст.	
Трактування економічних інтересів	Ранній інституціоналізм:	соціально-психологічний напрям:	– біологічні закономірності розвитку, способи господарювання, мислення, традиції, звичаї людей, втілені в інститутах, реалізуються в економічних інтересах суб'єктів; – примат загальнонаціональних, а не індивідуальних економічних інтересів; – рушійні сили економічних інтересів: внутрішні мотиви, інстинкти, стимули, прагнення, спонукання людини
		соціально-правовий напрям:	– в учасників господарської діяльності наявні потенційні економічні інтереси, очікування щодо отримання певного економічного статусу, свободи, власності, вираженої в правах, можливих прибутків, можливого споживання тощо; – засоби вирішення конфліктів економічних інтересів – закони, правовий контроль за дотриманням господарських зобов'язань, встановлення правил гри для акторів.
	Неолібералізм. Нова австрійська школа:		– верховенство індивідуалізму в економічних інтересах – отримання певної вигоди та нагороди за ризик, уникнення витрат на основі вибору засобів їх задоволення; – дії, бажання, мотиви та економічні інтереси індивіда – рушійна сила реалізації інтересів груп, об'єднань, суспільства; – система чинників, які комплексно впливають на реалізацію економічних інтересів: час, невизначеність, ринок, попит, конкуренція, монополні ціни, інституційні умови; – механізм узгодження конфліктів інтересів – спонтанний економічний порядок.
Зміст			Прагнення до збільшення доходу; отримання економічного статусу і свободи, прав власності; уникнення витрат; нагорода за ризик, результат зусиль індивіда
Об'єкти			Економічні блага, дохід, вигода, прибуток, заробітна плата, рента, процент, дивіденди
Суб'єкти			Інституціоналізм – держава, власники капіталу; Неолібералізм – індивід, групи, об'єднання, суспільство
Формування			Шляхом економічної поведінки індивіда, в результаті дії інститутів, ринку, конкуренції, у процесі виробництва, споживання, нагромадження і заощаджень, інвестування, використання факторів виробництва, обміну товарів, надання послуг, підприємництва
Реалізація			Заснована на діяльності домогосподарств, підприємств (фірм), груп, об'єднань, держави, дії інститутів, суспільства
Панівні форми			Інтереси фірм ≠ Інтереси індивідів ≠ Інтереси держави та суспільства
Характер			Постійний, експансивний, усвідомлений характер
Мотиви			Превалюють мотиви корпорацій над мотивами робітників
Мета			Отримання колективної, особистої економічної вигоди, задоволення загальнонаціональних інтересів
Ступінь реалізації			Підприємства (фірми), об'єднання – повна реалізація, Індивіди – неповна, часткова, обмежена реалізація, держава – неповна реалізація
Переважаюча основа			Приватна власність на засоби виробництва, економічні ресурси; субординація та ієрархічне підпорядкування
Результати реалізації			Створення ВВП, нагромадження капіталу, прибутку, зарплати, доходів від використання факторів виробництва
Інструменти регулювання			Законодавчі норми, договірні умови, ринкові регулятори
Структура			Гетерогенна
Конфлікти			Між індивідами, фірмами, державою за отримання економічного (соціального) ефекту
Характер прояву			З боку власників промислового, торгового, сільського, фінансового капіталу – активність З боку робітників та селян – інертність, безініціативність

*Розроблено автором

економічний розвиток та піднесення, по-третє, посилює антагоністичність інтересів індивідів, фірм, об'єднань, галузей тощо.

Ф. фон Хайек, який був продовжувачем неавстрійської школи, розглядав економічні інтереси як частину усього розмаїття інтересів індивіда, спираючись на індивідуалістичну філософію та раціоналізм. Критика дискурсивних уявлень мислителів щодо інтересів людини дала змогу Хайєку на основі розмежування «конструктивістського» та «еволюційного» раціоналізму визначити, що: 1) індивідуальне знання є обмеженим, і ніяка людина не володіє повнотою знань кого-небудь іншого. І далі – обмеженість знань та інтересів людини є конституційною – «людина не в змозі знати більше критичної частинки всього суспільства, а мотивами для неї є лише найближчі результати її дій у знайомій їй сфері» [13, с. 27, 25]; 2) ринок є дієвим механізмом реалізації свободи та спонукання людини до участі в реалізації загальних цілей суспільства через інтереси; 3) індивідуаліст повинен бути ентузіастом добровільної та спонтанної співпраці з іншими індивідами [13, с. 27]. Беручи за основу принципи методологічного індивідуалізму та суб'єктивізму, Хайек встановив, що основою господарської діяльності є інтереси, цілі, мотиви та бажання індивіда. Водночас людина у процесі реалізації своїх інтересів повинна мати «конкретну сферу відповідальності», тобто мати економічну свободу, але діяти в межах чинного законодавства. Згідно з поглядами мислителя економічний інтерес індивіда втілює в собі не лише очікувану ним винагороду за реалізацію наявних економічних ресурсів, а й об'єктивний результат його зусиль, нагороду за ризик, який він несе, виходячи з цінності його результатів для інших економічних суб'єктів. Таким чином, відтворення власних інтересів індивіда одночасно повинно бути суттєвим внеском у реалізацію потреб та інтересів інших індивідів та суспільства. І це останнє, поряд із власними прагненнями, повинно бути дуже важливим та обов'язковим рушієм діяльності людини. Відповідність, переплетення намірів та очікувань детермінують дії та активність господарюючих суб'єктів та є формою порядку суспільних відносин.

Механізмом узгодження конфліктів інтересів різних економічних суб'єктів Ф. Хайек проголошує ринок, який утворює спонтанний економічний порядок. Останній формується природним шляхом у процесі генезису суспільних відносин, функціонує автономно від активності, усвідомлених прагнень людини, заснований на співробітництві в межах універсальних принципів та правил ведення господарювання у сполученні з економічною свободою [13, с. 28].

Таким чином, неолібералісти доповнили теорію економічних інтересів в частині деталізації чинників, структури механізму та інструментів їх реалізації, аналізу впливу відтворення індивідуальних інтересів на реалізацію суспільних інтересів загалом та інтересів інших економічних акторів зокрема.

Проведені дослідження генезису поглядів щодо відтворення економічних інтересів дали нам змогу розробити основні характеристики економічних інтересів господарства першої половини ХХ ст. (табл. 1.)

Дані табл. 1 свідчать, що на початку ХХ ст. відавався примат національним (інституціоналізм) та індивідуальним (неолібералізм) економічним інтер-

есам. Одночасно посилилася тенденція індивідуалізму та впливу окремої людини на процес реалізації загальнонаціональних інтересів. Економічні інтереси домогосподарств, фірм, держави розглядаються у тісній кореляції з інтересами індивіда, оскільки формування та подальша реалізація інтересів на будь-якому зрізі відбувається конкретною людиною. Відтворення економічних інтересів індивіда характеризується впливом різноманітних детермінант – матеріальних, психологічних, емоційних, інтелектуальних, етичних тощо. Механізмами регулювання економічних інтересів вважаються різноманітні інститути, ринковий порядок та держава.

Висновки. Відповідно формування та реалізація економічних інтересів постає як поліструктурна взаємодія різноманітних прагнень економічних акторів через дію системи інститутів, інструментів та механізмів впливу. Представники інституціоналізму і неолібералізму доповнили теорію економічних інтересів соціально-психологічними, соціально-правовими та конкурентно-ринковими чинниками, розширили предмет її аналізу, поєднавши мікро- та макрорівні дослідження. Складником подальших наукових розвідок повинно стати дослідження сучасних теоретичних концепцій економічних інтересів, які сформувалися у межах нової інформаційної економіки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Діденко О. Теоретичне дослідження науково-методичних підходів до дослідження сутності поняття «економічний інтерес» [Електронний ресурс] / О. Діденко. // Демократичне врядування. – 2013. – Вип. 12. – Режим доступу: www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik12
2. Скворцов А.Ю. Генезис характеристики экономических интересов / А.Ю. Скворцов // Вестник КГУ им. Н. А. Некрасова. – 2013. – № 3. – С. 68–70.
3. Чернецова Н.С. Экономическая природа и эволюция системы экономических интересов : Дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.01 / Н.С. Чернецова; М., 2003. – 411 с.
4. Канапухин П.А. Закономерность эволюции экономических интересов и механизмы их реализации в экономике России : дисс. ... д-ра экон. наук : 08.00.01 / П.А. Канапухин. – Воронеж, 2009. – 409 с.
5. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / В.М. Гець, В.І. Голюков, Б.Є. Кваснюк та ін. / За ред. В.М. Гейця. – К.: Фенікс, 2003. – 1008 с.
6. Новікова Н.Л. Напрями державного регулювання та оцінка економічних інтересів в аграрній сфері / Н.Л. Новікова // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 15. – С. 42–44.
7. Антошкіна Л. Вища освіта в системі суспільних інтересів: монографія / Л. Антошкіна. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2008. – 284 с.
8. Веблен Т. Теория праздного класса / Т. Веблен. – Под общ. ред. В.В. Мотылева. – М: Прогресс, 1984. – 367 с.
9. Коммонс Дж. Р. Институциональная экономика / Пер. с англ. А.А. Оганесян. // Terra Economicus. – 2012. – Т. 10. – № 3. – С. 69–76.
10. Коммонс Дж. Р. Правовые основания капитализма / Дж. Р. Коммонс. – М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2011. – 416 с.
11. Мизес Л. Человеческая деятельность: трактат по экономической теории [Текст] / Л. Мизес. – Пер. с 3-го испр. англ. изд. А. В. Куряева. – Челябинск: Социум, 2005. – 878 с.
12. Русакова Н.Л. Теория Л. Мизеса и российская экономика / Н.Л. Русакова // Экономический журнал. – 2003. – № 6. – С. 187–203.
13. Хайек Ф. Индивидуализм и экономический порядок / Ф. Хайек – С. «Австрийская школа». – Кн. 24. – Челябинск: Социум, 2011. – 394 с.